

Solid sykehushistorie i stort format

Wilhelm Karlsen (red.), Astrid Marie Holand og Ole Georg Moseng
«Medicinal-indretningen». Nordlandssykehusets historie 1796–2020.
Somatikken.

Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2021

414 s.

ISBN 978-82-02-67441-0

Michael 2022; 19: 429–31.

Med en høyde på 31 cm, bredde på 23 cm og en vekt på 2,1 kg, har Nordlandssykehuset fått sin historie i stort format. Den er verdt å lese.

Boken er skrevet av tre faghistorikere med ambisjon om en lokalisert og helhetlig sykehushistorie, som setter Nordlandssykehusets særtrekk og hovedprioriteringer i sammenheng og sammenligning med utviklingstrekk ved andre sykehus. I en felles innledning presenterer forfatterne en modell der samfunn, økonomi og politikk; medisin, behandling og pleie; sykehuset og personalet; og pasient, sykdom og helse, står i relasjon til hverandre. Prosjektet er ambisiøst, og kunne lett blitt fragmentert og tilfeldig. Det brede grepet fungerer heldigvis godt for å vise hvordan sykehuset har endret seg, og med det dets betydning for samfunn og enkelt-pasienter.

Forfatterne har delt oppdraget seg imellom, over femten kapitler der enkelte har tydeligere tematiske nedslagsfelt. Kapitlene har også lesverdige «rammesaker», små reportasjer på inntil en dobbeltside om spesielle tema,

som tuberkulosesanatoriet Vensmoen, sykepleierskolen i Bodø, og New Public Management.

Ole Georg Moseng har forfattet de første fire kapitlene, som omhandler den lange perioden fra omkring 1780 til utgangen av annen verdenskrig. Moseng forklarer at det er lite vi vet om det aller eldste – og så viser det seg at vi likevel vet en hel del. Ideen om et sykehus dukket opp omkring 1780, da den mystiske radesyken grep om seg (1). I 1790-årene opprettet myndighetene Nordland medisinalfond, som etter hvert kom til å få ansvar for bygging og drift av fylkets fire sykehus; i Bodø, ved Alstahaug, på Stokmarknes og på Gravdal, samt de midlertidige fiskerisykehusene under lofotfisket. Til tross for gode inntekter fra fiskeriene, måtte pasientene frem til 1863 likevel betale for seg. Sykehuset hadde en mer perifer posisjon i helsevesenet enn i dag, og Moseng balanserer godt de lokale forholdene med statsbygging og utviklingen innen medisinen, som etter hvert endret hva et sykehus faktisk kunne bidra med.

Wilhelm Karlsen har skrevet neste parti, som tar oss fra annen verdenskrig og frem til Nordland sentralsykehus formelt åpnet i 1973. Det er i denne perioden at sykehusene blir helsevesenets spydspiss, i Karl Evangs (1902–81) ånd. Infeksjonssykdommene er slått tilbake med befolkningsrettede tiltak, vaksiner og antibiotika, mens kreft og hjerte- og karsykdommer vokser frem som de nye folkesykdommene. Sykehuset opplevde vekst, spesialisering og nye former for behandling. Og kamp om ressurser. Brannen i 1968 får bred omtale, da den ble en katalysator for ombygging, nybygging og ekspansjon.

Astrid Marie Holand og Karlsen har delt på perioden fra 1973 til staten tok over ansvaret for spesialisthelsetjenesten fra fylkeskommunene, og sykehusene ble organisert i helseforetak i 2001. Holand står bak de siste kapitlene om perioden frem til 2020. I disse delene er de tematiske nedslagsfeltene tydeligere. De første tre kapitlene omhandler organiseringen av sykehuset, forholdet til befolkning, og rettighetenes og likestillingsens tidsalder. De siste tre kapitlene er opptatt av henholdsvis organisering, ressurskamp, ansvarsfordeling og forvaltning; om pasienter og ansatte i «det utstrakte sykehuset»; og om bygging av både bygninger og kunnskap. Dette fungerer fint, og gir rom for diskusjoner uten at kronologien blir en tvangstrøye. De tre forfatterne står sammen om et oppsummerende avslutningskapittel.

Boken er rikt illustrert, med opptil flere fotografier, malerier, tabeller eller dokumenter på omtrent hver side. Illustrasjonene har jevnt over høy kvalitet, kledelig for en bok i såpass stort format.

Noen få kritiske bemerkninger: Boken er utstyrt med sted- og person-register, men mangler temaregister. Det gjør at Josef Terboven (1898–1945) er lett å finne, mens *DIPS*, som benyttes ved alle norske sykehus, og startet i kjelleren på Nordlandssykehuset i midten av 1980-årene, eller *stykkprisfinansieringen*, som ble pilotert i 1990–93 i nettopp Nordland, ikke har egne oppslagsord. At billedtekstene litt for ofte benytter nøyaktig samme formuleringer som brødtekstene, er kanskje tydeligst når boken leses i et jafs fra perm til perm.

Boken gir i innledningen gode nikk til tidligere sykehushistorier, som St. Olavs hospital (2) og Haukeland sykehus (3). Og underveis poengteres det stadig hvordan utviklingen etter hvert ble ganske lik som ved Norges andre sykehus. Men ut over fotnotereferanser, går forfatterne ikke i eksplisitt dialog med tidligere forskning. Dette er kanskje på tide, nå som vi begynner å få flere gode sykehushistorier fra faghistorikere. *Hvorfor tok det så lang tid å få et nytt sykehusbygg?* er kanskje et litt rart spørsmål, når ventetiden fra Nordlandssykehusets sykehusplan i 1946 til første spadestikket var omtrent den samme som for andre sykehus i perioden.

Kritikken kommer likevel ikke i veien for konklusjonen: Nordlandssykehusets historie er en solid sykehushistorie som vil være av interesse for både dem som har tilknytning til sykehuset – som ansatt, pasient eller pårørende – for politikere, administratorer og allmennheten med interesse for medisinen og helsevesenets historie, og for faghistorikere. Boken er stor, men vel verdt å lese.

Litteratur

1. Lie AK. *Radesykens tilblivelse. Historien om en sykdom*. Doktorgradsavhandling. Oslo: Universitetet i Oslo, 2008. <https://www.duo.uio.no/handle/10852/30007> (18.9.2022).
2. Carstens S, Grankvist R. *St. Olavs Hospital. Sykehuset på Øya gjennom hundre år*. Trondheim: Tapir, 2002. <https://www.nb.no/items/3e8668fd9610e76171ed4b6a55bc44?page=0> (18.9.2022).
3. Hammerborg M, Ryymin T. *Veien til Haukeland. Haukeland universitetssykehus 1912–2012*. Bergen: Fagbokforlaget, 2019.

Magnus Vollset
magnus.vollset@uib.no

Magnus Vollset er førsteamanuensis i medisinhistorie ved Institutt for global helse og samfunnsmedisin, Universitetet i Bergen.